

K R O N I K A

Jubileusz Bohuslava Hoffmanna

Bohuslav Hoffmann należy do pokolenia czeskich historyków literatury, którzy swoje zainteresowanie badawcze wywodzą z praktyki szkolnej. W ten sposób tematyka ich prac jest mocno usadowiona w czytelniczych zapotrzebowaniach. W tym roku czeski badacz literatury obchodzi swoje 65 urodziny. Urodził się bowiem 21 lutego 1940 roku w Mirocicach koło Písku, mieście na południu Czech. Studiował filologię czeską i historię na Wyższej Szkole Pedagogicznej w Pradze. Po ukończeniu studiów w 1961 roku rozpoczął pracę w Szkole Filmowej w Čimelicach, a następnie w Technikum Zawodowym w Písku. Z tego okresu pochodzi zaangażowanie B. Hoffmanna w opracowywanie podręczników do nauki literatury czeskiej dla szkół średnich. Poświęcił temu wiele lat, nie zapominając także o innej pracy, wówczas już pracy naukowej. Podręczniki te mają jedną bardzo ważną zaletę. W przeciwieństwie do wcześniej używanych zmuszały odbiorcę do aktywnej pracy z tekstem. Wychodząc z koncepcji nauki literatury czeskiej autorstwa Feliksa Vodičky, autorzy, do których należał Bohuslav Hoffmann, postanowili włączyć nie tylko analizę wartości estetyczno-ideowych i artystycznych utworu, ale także zwrócić uwagę na zależność między zamiarem autora, rozwojem (i przemianą) wartości artystycznych dzieła literackiego a jego późniejszą konkretyzacją odbiorczą. Tym samym pokazali uczniom szkół średnich pełny proces komunikacji literackiej, której dzieło literackie jest jedynie częścią. Ponadto włączyli oni również krytykę literacką jako jeden z elementów tego procesu, stanowiącą dla uczniów wskazówkę przy wyborze dzieł literackich i kształtowaniu własnych wartości estetyczno-artystycznych.

Po przeprowadzeniu się do Pragi Bohuslav Hoffmann początkowo pracował w jednej ze szkół praskich, w Pedagogicznym Instytucie Badawczym (Výzkumný ústav pedagogický v Praze), a następnie – od 1977 roku – w Katedrze Literatury Czeskiej i Nauk o Literaturze na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu im. Karola w Pradze. Okres ten zaowocował współpracą i wejściem w skład redakcji czeskiego poczytnego pisma „Český jazyk a literatura” i „Odborná výchova” (w połowie lat siedemdziesiątych został powołany na członka Rady redakcyjnej czasopisma „Český jazyk a literatura”). Pierwszy okres pobytu w Pradze B. Hoffmann poświęcił pracy badawczej nad dydaktyką literatury czeskiej, w drugim zaś zakres badań rozszerzył o analizę literatury czeskiej w kontekście europejskim i światowym. Jego pierwsze prace zwarte (*Základní vývojové tendence vyučování české literatury na gymnáziu*, 1980; *Z teorie a praxe vyučování literatury*, 1981; *Literární historie v systému literární výchovy, vzdělání a vyučování na gymnáziu*, 1985; *Interpretace literárních textů ve škole*, 1985) bazują na doświadczeniach, zdobytych właśnie w czasach piśeckich i pierw-

szych latach praskich. Ze względu na to, że Autor wychodzi w nich z bardzo bogatego doświadczenia. Jego uwagi i propozycje badawcze, a także rozwiązania konkretnych problemów dydaktyki szkolnej trafiają w sedno. Warto też dodać, że wykazują one wielką erudycję Autora, a tym samym zachęcają uczniów nie tylko do rozumowego czytania, ale także do podnoszenia własnego poziomu wiedzy.

Drugi okres badawczy Bohuslava Hoffmanna w Pradze charakteryzuje się najpierw zwrotem ku czeskiemu dramatowi (*České drama a divadlo v 2. polovině 20. století*, 1982), a następnie ku systematyzacji literatury czeskiej w kontekście europejskim i światowym. W latach dziewięćdziesiątych XX wieku bowiem opracowuje część „Czeski dramati i czeski teatr” oraz „Literatura światowa” w *Přehledných dějinách literatury III*. (podtytuł *Dějiny české a světové literatury od roku 1945 do současnosti*, 1997), wybory tekstów: *Čítanka k Přehledným dějinám literatury I*. (w: *Výbor z české a světové literatury od nejstarší doby do 90. let XIX. století*, 1998), *Výbor textů. Interpretace. Literární teorie* (w: *Literatura III. Výklad. Interpretace. Literární teorie*, 1999), bierze także udział w opracowywaniu 50 haseł do słownika czeskich pisarzy (*Slovník českých spisovatelů od počátku po současnost*, 2000). Nie rezygnuje także z opracowywania podręczników szkolnych. Wspólnie z Janą Hoffmannovou opracowuje serię podręczników do szkoły podstawowej dla klas 6–9.

Jego praca naukowa to nie tylko prace zwarte. Bierze udział w wielu międzynarodowych i czeskich konferencjach naukowych, gdzie zwraca uwagę na fenomen czeskiego postmodernizmu, jego odrębność od postmodernizmu europejskiego, nowatorstwo i pierwiastki czeskie (*Text jako síť – styl jako hra*, [w:] „Stylistyka” 1995; *Téma žena v díle Milana Kundery*, [w:] *Žena – Jazyk – Literatura*, Ústí nad Labem 1996; *Postmoderní hry Ivana Wernische*, [w:] *Od moderny k postmoderně*, Nitra 1997; *Koláž a palimpsest – dva příznačné jevy moderního a postmoderního umění*, [w:] *Jinakost, cizost v jazyce a v literatuře*, Ústí nad Labem 1999; *Zlaté desetiletí české zpívané (a recitované) poezie: Jiří Suchý*, [w:] *»Zlatá šedesátá«*, Praha 2000; *Na rozhraní moderny a postmoderny*, [w:] *Konec a začátek v jazyce a v literatuře*, Ústí nad Labem 2001; *Moderní a postmoderní hry s jazykem v české poezii 2. poloviny 20. století*, [w:] *Český jazyk a literatura na sklonku XX. století*, Wabrzych 2001; *Z piedestalu na smetišťe epochy. Vývojový kánon literatury 20. století*; [w:] *Okraj a střed v jazyce a v literatuře*, Ústí nad Labem 2003). W nowym świetle prezentuje takie postaci czeskiej literatury, jak Bohumil Hrabal, Tobiáš Jirous, Milan Kundera, Vladimír Macura, Petr Lébl, Jiří Suchý, Michal Viewegh, Jan Vodňanský, Kurt Vonnegut, Ivan Wernisch i inni. Jego prace charakteryzuje bardzo przystępny styl, wielka erudycja, świetne oboznanie tematu. Czytelnik może w nich odnaleźć odpowiedź na pytania, które nie tylko często go nurtują, ale także są trudne (lub „kłopotliwe”) dla wielu.

Jubilatowi życzymy więc wielu dalszych prac badawczych, odkrywania tego, co jeszcze nie zostało odkryte dla ludzkiego umysłu, a nade wszystko radości w życiu osobistym i zdrowia.

Mieczysław Balowski, Opole

Filologické sympozium o času (v Ústí nad Labem) *Čas v jazyce a v literatuře, Ústí nad Labem, 7–9.09.2004 r*

Katedra bohemistiky Pedagogické fakulty UJEP v Ústí nad Labem pořádá od roku 1994 jednou za dva roky tematologické sympozium; loni se tudíž badatelé bohemisté sešli v tomto severočeském městě již po šesté, aby tradičně rokovali na téma, které je pokaždé vybráno natolik v obecné rovině, aby mohlo přilákat nejrůzněji zaměřené jazykovědce a literární vědce – a to i filology ze zahraničí, především z Polska a ze Slovenska. Loňské téma *Čas v jazyce a literatuře* však ve dnech 7.–9. září 2004 přivábilo badatele nejen z těchto sousedních zemí, ale také z Německa – a i ze zemí vzdálenějších jako Velká Británie a Bělorusko.

Jednání konference probíhalo zvlášť v jazykové a zvlášť v literární sekci, přičemž na vstupním plenárním zasedání byly za svět literatury předneseny dva teoreticky koncipované referáty dvou významných badatelů. Prof. Aleš Haman se zabýval vztahem díla a času (zvláště s přihlédnutím k problematice jednak ontologie uměleckého díla, jednak takových pojmů, resp. kategorií jako konkretizace, aktualizace a dekonstrukce) nebo faktem interpretačního pole na základě dosavadního teoretického bádání na dané téma počínaje Janem Mukařovským a Felixem Vodičkou a konče (v českém kontextu) mj. Zdeňkem Pešatem, Lubomírem Doleželem, Eduardem Petřú, Emilem Volkem nebo Zdeňkem Mathauserem; Haman nejednou odkazoval rovněž k novějším zahraničním pojednáním (například z pera Jacquese Derridy).

Známa, dlouho v exilu působící bohemistka, prof. Helena Kosková, zaměřila svůj referát poněkud úžeji a pojednala o jednom konkrétním typu času v literárním díle a k demonstraci tohoto problému si vybrala koncepci času v Příběhu inženýra lidských duší Josefa Škvoreckého (prof. Kosková je ostatně též autorkou jediné původní, nedávno vydané české monografie o Škvoreckém). Svůj pečlivý rozbor prolínání několika časových vrstev v autorově retrospektivním exilovém románu, tj. vrstev, které jsou podle ní artikulovány nejen narativním způsobem, ale i sérií filosofických asociací, funkčně podepřela o poznatky z pojetí času mj. v dílech Martina Heideggera a Paula Ricoeura.

K těmto vstupním podnětným úvahám se sluší přičlenit erudovaný teoretizující referát prof. Vladimíra Svatoňe (*Čas vně literatury a uvnitř literatury*), který se zabýval především textologií v širokém smyslu a pokusil se tuto vědní disciplínu pojmut mimo jiné taktéž jako specifický prostor pro svébytnou interpretaci literárního díla, zvláště pro pochopení jeho geneze, při níž se objevuje i problém psychologie tvorby z hlediska jejího časového trvání. Z některých dalších vystoupení, přistupujících k problému času z teoretického hlediska, zaslouží si připomenutí referát prof. Dobravy Moldanové (*Čas autora, čas díla a čas čtenáře*): badatelka v něm vyšla z podnětů kostnické recepční školy pro soudobé literárněhistorické myšlení, jakož i fundovaný naratologický příspěvek z pera Alice Jedličkové *Výprávění*

jako časová konstrukce, zatímco Viktor Viktora se v příspěvku *Čas našeho života (K reflexi skonu v literatuře českého humanismu)* zabýval problematikou historického a literárního času v písemnictví druhé poloviny 16. století a upozornil na určité leitmotivy, které se, mnohdy v manýristickém duchu, objevují v tehdejší literární kultuře.

Některé referáty byly věnovány nebohemistické sféře a určitě tím uživí definitivní podobu připravovaného sborníku referátů z konference, těžiště jednání však spočívalo v analýzách výkladu času v dílech českých klasických autorů, zvláště však představitelů novější, tj. poválečné české prózy. Literatuře a času z pohledu 19. století se věnoval například Daniel Soukup (*Ontologický rozštěp časových rovin v Máchových Cikánech*), z řady příspěvků týkajících se moderní české literatury jen v nezbytném výběru připomeňme úvahu Bohuslava Hoffmanna (*Čas v moderní a postmoderní literatuře*), dále příspěvek Blanky Hemelíkové (*Čas jako prostředek dynamizace memoárů 60. let*) a především metodologicky neobyčejně inspirativní vystoupení štetínské bohemistky Joanny Czaplínské *Čas jako panaceum v tvorbě exilových spisovatelů*, která situaci narativní identity spojené s koncepcí času opřela o novodobé filosofické poznatky Anthonyho Giddense nebo Paula Ricoeura. Novou českou literaturu z pohledu času a časovosti analyzovali též ústečtí bohemisté Ivo Harák (*Proměnlivé a trvající v poválečné poezii Josefa Suchého a Ivana Slavíka*), Radek Frídrieh (*Problematika datace v české poezii*) nebo Martin Fibiger (*Prostor a čas v literárních dílech autorů severních Čech*). Na ústeckém sympoziu dostávají prostor také nejmladší bohemisté, kupříkladu Jiří Koten (*Časové struktury v románu Bel canto Milady Součkové*) a Kateřina Vánová (*Čas v literatuře pro děti a mládež*). Jak už to tak bývá, některé ohlášené referáty nebyly z různých důvodů na sympoziu předneseny, můžeme se však těšit na jejich (byť krácené) otištění v konferenčním sborníku.

Na tuto tematologickou konferenci v září 2006 naváže další ústecké rokování na téma *Prostor v jazyce a literatuře*. Můžeme s uznáním konstatovat, že ústecké konference si vytvořily úctyhodnou tradici a že se stávají místem setkávání širokého spektra bohemistů filologů nejen z Čech a ze Střední Evropy. Toto dobré dílo je spjata zejména s více než desetiletým působením prof. Dobravy Moldanové v severočeské metropoli: právě prof. Moldanová spolu s renomovanou lingvistkou prof. Marií Čechovou mají nezměrnou zásluhu na vzniku a trvání ústeckých sympozií. Konečkonců je symptomatické, že svou ideou společného rokování badatelů v jazyce a v literatuře inspirují také další filologická pracoviště.

Vladimír Novotný, Plzeň